

Društveno-ekonomski razvoj i političke promjene: empirijska analiza odlučivanja u 16 slovenskih općina

Peter Jambrek

Najnužnije metodološke uvjete istraživanja političkog razvoja socijalističkih država zadovoljila bi vjerojatno povijesna kvantitativna studija koja bi uspoređivala različite uzorke političkog odlučivanja kroz više vremenskih razdoblja. Očito je da za sada još nema dovoljno kvalitetnih podataka o političkom razvoju.

Ipak, postoji bar nekoliko empirijskih istraživanja koja razmatraju šire područje društvene i političke participacije u određenoj državi. Taj put izabrali smo i mi. Odlučili smo, naime, da studiramo odnos između društveno-ekonomskog razvoja i političkih promjena na taj način što smo uspoređivali uzorak lokalnih skupština u okviru jednog relativno ograničenog područja, konkretno SR Slovenije.

Taj način istraživanja društvenog razvoja (*»cross-sectional analysis«*: usporedba više jedinica u istoj vremenskoj tački) nužno se temelji na pretpostavci jednosmjernog mijenjanja svake jedinice. Drugim riječima, to znači dvije stvari: prvo, sve bi općine trebale prolaziti kroz iste faze društveno-ekonomskog razvoja i kretati se naspram istog cilja, i drugo, između ekonomskog i političkog razvoja trebala bi postojati određena *»funkcionalna«* ili *»uzročna«* povezanost koja uvjetuje bar minimalni stupanj izomorfizma među njima.

Društvena mobilizacija i uvjeti demokracije: osnovne pretpostavke. Naše su pretpostavke tijesno povezane sa dva središnja pojma studija o modernizaciji i političkom razvoju. To je *»društvena mobilizacija«* (Deutsch, 1961) i uvjeti ili *»rekviziti«* demokracije (Lipset, 1959).

Društvena mobilizacija, kako ju je odredio Karl Deutsch, mnogo podsjeća na Mannheimov pojam *»temeljne demokracije«* (Mannheim, 1940) i označava mijenjanje od tradicionalnog naspram modernog načina života. Ona u biti pretpostavlja slobodnu preobrazbu životnog stila. Dakle, politički režim nije ona snaga koja povlači seljake iz njihove ruralne inercije naspram punoprav-

nog državljanina, nego više ili manje vanjski stimulusi kao što su: promjena mjesta obitavanja i društvene okoline, promjena poziva kruga znanaca i prijatelja, institucija, uloga ili ličnih navika i potreba.

Istraživanja o društvenoj mobilizaciji predviđaju neposrednu povezanost između mobilizacije, društveno-ekonomskog razvoja i političke demokracije. Te dimenzije uvjetuju jedna drugu, tako da sve zajedno odgovaraju uzorku kružne uzročne povezanosti.

Lipsetovo tumačenje kauzalnosti više je jednosmjerno. Već sam pojam »uvjeta« ili »rekvizita« demokracije određuje politički razvoj zavisnom varijablom, na koju utječu takvi činitelji kao što su na primjer: ekonomsko bogatstvo, industrijalizacija, legitimitet, urbanizacija, obrazovanost ili stabilni stratifikacioni sistem (tj. srazmjerna važnost srednjih slojeva).

Lipsetovo određenje problema godine 1959. i njegova vlastita empirijska istraživanja pobudila su niz drugih studija, od kojih je većina potvrdila ili djelomično izmijenila njegove rezultate (istraživanja Marsha i Parisha, te Neubauera izričito pobijaju dvije Lipsetove hipoteze).

Naša teorija modernizacije i demokratskog razvoja u socijalističkim državama dijelom se razilazi, dijelom pak temelji kako na Deutschovom tako i na Lipsetovom modelu. Ona naime pretpostavlja mobilizaciju koja je u biti političke prirode; to znači da su njeni agensi država, partija ili druge političke organizacije. Društvena mobilizacija (kako je određuje Deutsch) trebala bi biti (po našem mišljenju) posljedica djelotvorne političke mobilizacije. Usprkos tome suglasni smo s prvotnim tumačenjem odnosa između društvene mobilizacije i političke demokracije.

U skladu s našim modelom je i pretpostavka da su različite dimenzije društveno-ekonomskog razvoja neposredni proizvođači političke demokracije. S druge strane pak, tvrdili bismo da su kako politička tako i društvena mobilizacija prethodnici ekonomskog razvoja i predstavljaju njegove »uvjete« odnosno »rekvizite«.

Kad bismo, dakle, međusobno povezali gornji niz pretpostavki, ustanovili bismo krug uzročnog obrazlaganja s proturječnom tvrdnjom da je autokratski model političkog odlučivanja prethodnik samoupravnom, a da su posredni činioци u tom procesu društvena mobilizacija i ekonomski razvoj.

To znači da imamo autokratski model i utjecaj odgovarajućih faktora odlučivanja kao sredstvo koje omogućuje uspješan početak (»take-off«) modernizacije i društveno-ekonomskog procvata.

No kada društvo dosegne određeni stupanj društveno-ekonomskog razvoja, tada baš taj model više nije djelotvoran, nije u stanju da posebno održava postignutu brzinu porasta, niti je prilagođen novostvorenim uvjetima političkog uređenja.

Naše dvije osnovne pretpostavke mogli bismo, dakle, formulirati na slijedeći način: 1. što veći utjecaj imaju republički organi, predsjednik općinske skupštine, općinska uprava i Savez komunista, manji utjecaj u općini imaju članovi općinske skupštine, vijeća i mjesne zajednice, to je brži društveno-ekonomski procvat općine; 2. što je veći stupanj društveno-ekonomskog razvoja određene općine, to manji utjecaj imaju autokratski činitelji, a veći samoupravni.

U ovom prilogu detaljnije ćemo razmotriti odnose između srazmjernog utjecaja šest aktera i nekoliko pokazatelja društveno-ekonomskog razvoja općine.

Usredotočit ćemo se na ulogu tri aktera, koji bi odgovarali autokratskom

modelu odlučivanja (predsjednik općinske skupštine, općinska uprava, Savez komunista), i na ulogu tri lokalna činioca koji odgovaraju samoupravnom modelu (članovi općinske skupštine, vijeća i mjesne zajednice).

Podaci

Skupština SR Slovenije dala je poticaj i sredstva za empirijsku studiju o općinskim skupštinama. Istraživanje je proveo Pravni fakultet Sveučilišta u Ljubljani od siječnja do svibnja 1968. g. Glavni cilj istraživanja bio je proučavanje niza problema s obzirom na općinsku skupštinu kao središte lokalnog odlučivanja.

Od ukupno 60 slovenskih općina, u stratificirani i slučajni uzorak uzeto je njih dvadeset. Mjerila stratifikacije bila su: oblast, veličina općine s obzirom na broj stanovništva, i narodni dohodak po glavi stanovnika. Upitnik je bio poslan svakom trećem članu općinske skupštine svake od općina koje su sastavljale osnovni uzorak. Na upitnik je odgovorilo 265 članova općinskih skupština iz svih dvadeset izabраниh općina.

Maja 1968. započeto je novo istraživanje koje je razmatralo slične probleme kao i prijašnje. Ali središnji problem sada više nije bila općinska skupština, već cjelovita struktura odlučivanja u općini i osobine lokalnog rukovodstva. Studiju je izradio Institut za sociologiju i filozofiju Sveučilišta u Ljubljani. Sredstvo prikupljanja podataka i tada bila je anketa. Na upitnik je odgovaralo 298 respondenata iz 17 slovenskih općina, od čega su 16 njih iste kao i u prethodnoj anketi. To znači da za tih 16 općina raspolazemo podacima iz obe ankete. Respondenti za drugu anketu bili su lokalni rukovodioci, a u svakoj općini bilo je anketirano 16 do 18 ljudi.

Osim ovid dviju anketa, sakupili smo još priličan broj podataka o društveno-ekonomskom razvoju svake od 16 općina. Pojedine pokazatelje združili smo u indekse koji mjere brzinu rasta i stupanj razvoja s obzirom na masovne medije, obrazovanje, kulturne aktivnosti, komunikacije, transport, urbanizaciju, lokalna sredstva, društveni standard, životni standard, učešće u izborima, teritorijalnu mobilnost i opće ekonomsko bogatstvo općine.

Rezultati

a) Stupanj društveno-ekonomskog razvoja i »autokratski« činitelji odlučivanja

Tabela 1

Korelacije između devet pokazatelja stupnja društveno-ekonomskog razvoja i stupnja utjecaja predsjednika općinske skupštine, općinske uprave i općinskog Saveza komunista

Stupanj razvoja	Predsjednik	Uprava	Savez komunista
Masovni mediji	— 0.490 ¹	— 0.489	— 0.601
Ekonomsko bogatstvo	— 0.447	— 0.401	— 0.586
Životni standard	— 0.443	— 0.347	— 0.640
Urbanizacija	— 0.428	— 0.348	— 0.443
Lokalna sredstva	— 0.404	— 0.229	— 0.654
Kulturne aktivnosti	— 0.394	— 0.505	— 0.419
Transport	— 0.319	— 0.677	— 0.430
Ekonomske investicije	— 0.278	— 0.344	— 0.292
Mobilnost stanovništva	— 0.264	— 0.152	— 0.573

¹ Ova i slijedeće tabele su Pearsonove korelacione matrice («Pearson's Zero-Order Correlation Matrices»). N = 16. Korelacije iznad 0.4359 statistički su značajne uz p (vjerojatnost) jednako 0.1, a korelacije iznad 0.4973 uz p jednako 0.05 (vidi: R. A. Fisher, *Statističke metode za istraživače*, Tabela V. A.).

Varijable su poredane s obzirom na veličinu svojih korelacionih kvocijenata. Izvještavamo samo o najvećim kvocijentima.

Sve podatke trebalo je preoblikovati tako da su odgovarali novom istraživačkom planu, po kojem osnovne jedinice nisu pojedini respondenti već 16 općina.

Prikazani odnosi prilično su značajni. Ako ih razmatramo kao cjelinu, oni potvrđuju našu pretpostavku o odnosu između stupnja društveno-ekonomskog razvoja i uloge činitelja koji odgovaraju centraliziranom modelu odlučivanja.

b) Brzina društveno-ekonomskog rasta i »autokratski« činitelji

Tabela 2

Korelacije između osam pokazatelja brzine društveno-ekonomskog rasta i utjecaja predsjednika općinske skupštine, općinske uprave i općinskog komiteta Saveza komunista

Brzina rasta	Predsjednik	Uprava	Savez komunista
Masovni mediji	0.292	-0.044	0.102
Životni standard	0.287	0.196	0.242
Urbanizacija	0.286	0.424	0.365
Kulturna aktivnost	0.168	-0.357	0.305
Mobilnost stanovništva	0.153	0.353	0.201
Transport	-0.276	0.070	-0.146
Kvalitet osnovnog obrazovanja	-0.422	0.108	-0.434
Komunikacije	-0.571	-0.381	-0.213

U usporedbi s našom pretpostavkom, gore prikazani odnosi prilično su neusklađeni. Hipotezu moramo dakle opovrgnuti. Jer za sadašnje odnose možemo ustanoviti da nijedan od tri razmatrana lokalna aktera ne utječe dovoljno na varijaciju većine pokazatelja društveno-ekonomskog razvoja ili, tačnije, da na varijaciju ne utječe na konzistentan način.

c) Stupanj društveno-ekonomskog razvoja i samoupravni faktori odlučivanja

Tabela 3

Korelacija između devet pokazatelja stupnja društveno-ekonomskog razvoja i utjecaja članova općinskih skupština, savjeta i mjesnih zajednica

Stupanj razvoja	Odbornici	Vijeća	Mjesne zajednice
Urbanizacija	0.770	0.730	0.495
Masovni mediji	0.585	0.714	0.335
Komunikacije	0.473	0.646	0.403
Kulturne aktivnosti	0.449	0.611	0.471
Ekonomsko bogatstvo	0.382	0.675	0.228
Mobilnost stanovnika	0.377	0.673	0.387
Lokalna sredstva	0.354	0.659	0.320
Ekonomske investicije	0.351	0.225	0.012
Životni standard	0.299	0.665	0.184

Hipotezu o uvjetima demokracije moramo prihvatiti. To nam, dakle, govori da određena općina mora najprije dostići određeni stupanj društveno-ekonomskog razvoja da bi se mogli aktivirati različiti samoupravni organi lokalnog odlučivanja.

d) Brzina društveno-ekonomskog rasta i utjecaj samoupravnih faktora odlučivanja

Tabela 4

Korelacije između osam pokazatelja brzine društveno-ekonomskog razvoja i utjecaja članova općinskih skupština, vijeća i mjesnih zajednica

Brzina razvoja	Odbornici	Vijeća	Mjesne zajednice
Transport	— 0.211	— 0.242	— 0.154
Kulturne aktivnosti	0.191	— 0.006	— 0.048
Mobilnost stanovništva	0.154	— 0.224	— 0.140
Životni standard	0.047	0.024	0.141
Masovni mediji	0.007	0.355	0.278
Kvalitet osnovnog obrazovanja	— 0.084	— 0.167	0.166
Komunikacije	— 0.259	— 0.267	— 0.388
Urbanizacija	— 0.518	— 0.543	— 0.611

I u ovom slučaju odnosi su neskladni. Podaci nisu u skladu s pretpostavkom da bi odnosi između različitih pokazatelja društveno-ekonomskog rasta i utjecaja samoupravnih faktora odlučivanja trebali biti općenito negativni. Dakle, nijedan lokalni akter nema niti pozitivan niti negativan učinak na opći stupanj društveno-ekonomskog rasta.

Usprkos tome možemo pretpostavljati da visok stupanj porasta urbanizacije i komunikacija nije povezan s visokim stupnjem utjecaja triju demokratskih faktora odlučivanja. S druge strane, odnos koji uključuje urbanizaciju može biti pogrešan («spurious») zbog značajne korelacije između stupnja i brzine njezina porasta.

Zaključak

Naša teorija modernizacije i političkog razvoja socijalističkih država temelji se djelomično na Deutschovom i Lipsetovom modelu, a djelomično se razlikuje od oba modela.

Kao posebno, pretpostavljamo da su sredstva političke mobilizacije: država, partija i političke organizacije. Društvena mobilizacija znači dakle, kako je određuje Deutsch, posljedicu djelotvorne političke mobilizacije. To znači da bi autokratski model odlučivanja i utjecaja odgovarajućih faktora trebao biti sredstvo za uspješni početak modernizacije i ekonomskog rasta.

Taj dio teorije samo djelomično potvrđuje empirijski rezultat naše studije. Ustanovili smo (iako taj rezultat ne dokumentiramo prikazanim tabelama) da za uvjet brzine društveno-ekonomskog razvoja možemo imati samo utjecaj republičkih organa. Utjecaj ostalih autokratskih faktora odlučivanja (općinske uprave, predsjednika općinske skupštine ili općinskog komiteta Saveza komunista, nije u korelaciji s brzinom razvoja.

S druge strane, pretpostavljamo da su različite dimenzije društveno-ekonomskog razvoja — neposredni proizvođači ili rekviziti (Lipset) političke demokracije. To znači da centralizirani model odlučivanja ne bi bio djelotvornije sredstvo za održavanje postignute brzine rasta nakon što bi općina postigla određeni stupanj društveno-ekonomskog razvoja.

Taj dio teorije naši empirijski podaci potvrđuju, i tako su u skladu s općenitijim rezultatima Lipseta i drugih međunarodnih komparativnih studija.

LITERATURA

- Deutsch, K. M., »Social Mobilization and Political Development«, *The American Political Science Review*, 1961, 55 (september), 475—495.
- Lipset, S. M., Some Social Requisites of Democracy: »Economic Development and Political Legitimacy«, *American Political Science Review*, 1959, 53 (marec).
- Mannheim, K., *Man and Society in an Age of Reconstruction*, New York, 1940.
- Marsh, R. M. and Parish, W. L., »Modernization and Communism: A Re-test of Lipset's Hypotheses«, *The American Sociological Review*, 1965, (december), 934—42.
- Neubauer, D. E., »Some Conditions of Democracy«, *The American Political Science Review*, 1967, 61 (december), 1002—1009.
- Skupščina občine, njene naloge, organizacija in metode dela, 1968. Poročilo o raziskovalni nalogi.
- Struktura vpliva v občini, Ljubljana, Inštitut za sociologijo in filozofijo Univerze v Ljubljani. Poročilo o raziskovanih nalogi. (Sa slovenskog preveo Hotimir Burger).

Summary:

SOCIO-ECONOMIC DEVELOPMENT AND POLITICAL CHANGES AN EMPIRICAL STUDY OF POLITICAL DECISION-MAKING IN 16 SLOVENE COMMUNES

The author deals with certain questions of the relation between socio-economic development and political decision making in communes. The well-known Deutsch-Lipset model is usually applied, but empirical findings do not always confirm its principles. The autocratic type of decision making may be successful during the early stage of modernization and economic growth. However, when a certain level of development is reached, the model of centralistic administration becomes a barrier to further speedy development.

Резюме:

ОБЩЕСТВЕННО-ЭКОНОМИЧЕСКОЕ РАЗВИТИЕ И ПОЛИТИЧЕСКИЕ ПЕРЕМЕНЫ. ЭМПИРИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ ПРИНЯТИЯ РЕШЕНИЙ В 16 СЛОВЕНСКИХ КОММУНАХ

Автор статьи рассматривает некоторые вопросы соотношения между общественно-экономическим развитием и политическим решением в коммунах. Автор исходит и пользуется известным образцом Deutsch и Lipset, но эмпирические результаты полностью не подтверждают тезисы этих образцов. Авторитарный образец решения может быть успешным в начале модернизации и экономического роста. При достижении определенной степени развития образец централистического управления становится препятствием последующему быстрому росту.